

Jacques Rancière

ΤΟ ΜΙΣΟΣ ΓΙΑ ΤΗ δημοκρατία

Πολιτική, δημοκρατία, χειραφέτηση

Συνέντευξη του συγγραφέα για την ελληνική έκδοση

Μετάφραση - επίμετρο: Βίκυ Ιακώβου

ΠΕΔΙΟ
Επιστημονικές Εκδόσεις
Σειρά: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ
Διεύθυνση: Ξένια Χρυσοχού

Διόρθωση: Παναγιώτης Τσιαμούρας
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ασπασία Κυριάκου
Εξώφυλλο: Ντίνα Κόφφα

ISBN 978-960-9405-19-5

© 2005 La Fabrique Editions

Τίτλος πρωτοτύπου: *La haine de la démocratie*

Για την ελληνική γλώσσα

© 2009 Εκδόσεις Πεδίο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Πεδίο
Μεθώνης 4 & Ιπποκράτους, 10680, Αθήνα
Τηλ.: 210 3390204-5-6
Fax: 210 3390209
e-mail: info@pediobooks.gr
<http://www.pediobooks.gr/>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Εισαγωγή	17
1. Από τη νικηφόρο δημοκρατία στην εγκληματική δημοκρατία	23
2. Η πολιτική ή ο χαμένος ποιμένας	57
3. Δημοκρατία, αβασίλευτη πολιτεία, αντιπροσώπευση	79
4. Οι λόγοι ενός μίσους	103
Πολιτική, δημοκρατία, χειραφέτηση <i>Συνέντευξη του Ζ.Ρ. στη Βίκυ Ιακώβου</i>	135

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι μεγάλη μου χαρά που το βιβλίο του γάλλου φιλόσοφου Ζακ Ρανσιέρ *Το μίσος για τη δημοκρατία* εγκαινιάζει τη σειρά «Σύγχρονες Κοινωνίες». Η σειρά αυτή φιλοδοξεί να φιλοξενήσει έργα τα οποία στα πλαίσια των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών δίνουν τη δυνατότητα κατανόησης της σύγχρονης πραγματικότητας με τις αντιφάσεις και τις ρωγμές της. Επιθυμία μου είναι να αποτελέσει σταυροδρόμι συνάντησης μεταξύ διάφορων επιστημονικών πειθαρχιών έτσι ώστε να ευνοηθεί ο διάλογος ανάμεσα σε όσους προσπαθούν να προσφέρουν εργαλεία ανάγνωσης των σύγχρονων κοινωνικών δρώμενων. Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια τέτοια προσπάθεια, και ευχαριστώ τη Βίκυ Ιακώβου που μου το πρότεινε. Στη συγκυρία στην οποία το διάβασα, αποτέλεσε μια πραγματική συνάντηση για μένα. Ας μου επιτρέψει ο αναγνώστης να μοιραστώ αυτή τη συνάντηση μαζί του.

Φθινόπωρο του 2009: μια δύσκολη περίοδος. Η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, κάτω από την πίεση της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης, προκηρύσσει και χάνει τις εθνικές εκλογές. Είχαν προηγηθεί σκάνδαλα που έπληξαν όλους τους θεσμούς, καθώς και ένας πρωτοφανής Δεκέμβρης το 2008, όταν, με αφορμή τη δολοφονία ενός παιδιού από εκπρόσωπο της πολιτείας, αστυνομικό, μεγάλο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, με τη νεο-

λαία να πρωτοστατεί, ξεσπκώθηκε και εκδήλωσε μαζικά και βίαια την οργή του. Ο πολιτικός κόσμος, με ελάχιστες εξαιρέσεις, καταδίκασε τη στάση τους ως απολίτικη, ως πλήγμα στη δημοκρατία, ως αναίτια επίθεση σε χρόνους δημοκρατικούς. Διαβάζοντας το *Μίσος για τη δημοκρατία*, που πρωτοεκδόθηκε το 2005, έχω τη δυνατότητα να βάλω σε τάξη τις σκέψεις μου, καθώς, αν και σε μεγάλο βαθμό εστιάζει στον λόγο ενάντια στη δημοκρατία που αναπτύσσεται στη Γαλλία, είναι σαν να μιλά για την Ελλάδα τού σήμερα.

Ποιοι μισούν τη δημοκρατία; Ανασκευάζοντας κυρίαρχες προσεγγίσεις, ο Ρανσιέρ δείχνει πως δεν τη μισούν εκείνοι που εξεγείρονται, αλλά εκείνοι που, χρησιμοποιώντας την άλλοτε κριτική προβληματική περί «καταναλωτικής κοινωνίας», συστηματικά αποπολιτικοποιούν τη δημοκρατία, ταυτίζοντάς τη με έναν τρόπο ζωής που χαρακτηρίζει τον αδιάφορο τάχα για την πολιτική «καταναλωτή εμπορευμάτων, δικαιωμάτων των μειονοτήτων, προϊόντων της πολιτιστικής βιομηχανίας και παραγόμενων σε εργαστήριο παιδιών». Μισούν τη δημοκρατία όσοι αρνούνται να διαχωρίσουν την αρχή της διακυβέρνησης από τις σχέσεις καταγωγής και τις κοινωνικές ικανότητες, όσοι, επιδιώκοντας ρητά ή άρρητα να διαφυλάξουν την ιδέα της ατομικότητας ως ενός είδους προνομίου, την παρουσιάζουν ως καταστροφική για τον πολιτισμό, όταν δεν περιορίζεται στις ελίτ.

Σύμφωνα με τον Ρανσιέρ, η δημοκρατία αποσυνδέει την αρχή της διακυβέρνησης από την αρχή των φυσικών και κοινωνικών διαφορών· καθώς δεν θεμελιώνεται σε κανέναν τίτλο ο οποίος παρέχει το δικαίωμα διακυβέρνησης (γέννηση, πλούτο, επιστήμη), καθώς εδράζεται στην ίδια την απουσία τέτοιου είδους θεμελίου, η δημοκρατία σημαίνει κατ' αρχάς «μια διακυβέρνηση άναρχη». Το «σκάνδαλο της δημοκρατίας», που τόσο η φιλοσοφική παράδοση όσο και οι σύγχρονοι πολέμιοί της επιχειρούν να συγκαλύ-

ψουν, συνίσταται στο ότι αναφέρεται σε μια ανωτερότητα «που δεν θεμελιώνεται σε καμιά άλλη αρχή εκτός της ίδιας της απουσίας ανωτερότητας». Τοποθετούμενη στον αντίποδα της πρόδηλης για πολλούς ταύτισης της εξουσίας του λαού με την εξουσία της πλειονότητας του πληθυσμού ή με την αντιπροσώπευση, η προσέγγιση του Ρανσιέρ θυμίζει πως η εξουσία του λαού συνδέεται άρρηκτα με την ιδέα μιας διακυβέρνησης του οποιουδήποτε, η οποία προϋποθέτει πως δεν υπάρχουν εκ των προτέρων δεδομένες και διαφοροποιημένες ικανότητες που προορίζουν κάποιους για τη θέση των κυβερνώντων και κάποιους άλλους για εκείνη των κυβερνόμενων. Στη συνέντευξη που έδωσε ο Ρανσιέρ στη Βίκυ Ιακώβου για την έκδοση τούτη, επιμένει ότι αφετηρία κάθε χειραφετικής πρακτικής είναι να προϋποθέσουμε μια ικανότητα που τη μοιράζονται όλοι, και θεωρεί ότι η ισότητα είναι η αφετηρία και όχι ο στόχος της δημοκρατικής ζωής. Ενάντια σε όλους όσοι σπεύδουν να μιλούν και να δρουν με βάση την υπόθεση ότι η επιθυμία για την κατάληψη της θέσης των κυβερνώντων αποτελεί βασικό συστατικό της καλής διακυβέρνησης, ο Ρανσιέρ θυμίζει επίσης ότι, για την παράδοση της πολιτικής σκέψης, καλή είναι «η διακυβέρνηση εκείνων που δεν επιθυμούν να κυβερνήσουν». Από την άλλη, η θέση του ότι δημοκρατία είναι «ο πρώτος περιορισμός της εξουσίας μορφών αυθεντίας που διέπουν το κοινωνικό σώμα» μπορεί να χρησιμεύσει ως όπλο κριτικής για όσους δεν θεωρούν δεδομένη τη διόλου πρόσφατη άποψη ότι άξιος να αποφασίζουν είναι οι κάθε λογής αυθεντίες, όπως εκείνες που μας καλούσαν να εμπιστευτούμε την κρίση τους περί ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ και να υποστηρίξουμε την εισβολή, ή εκείνες που μας διαβεβαιώνουν ότι θα μας γλιτώσουν από την οικονομική κρίση την οποία οι ίδιες προκάλεσαν.

Ο συγγραφέας καταδεικνύει παράλληλα την απόσταση που χωρίζει τα σύγχρονα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα από τους ίδιους

τους κανόνες στους οποίους αξιώνουν ότι βασίζονται, και καταγράφει χαρακτηριστικές πρακτικές που διαβάζονται σαν να δίνουν το περίγραμμα του τρόπου λειτουργίας του ελληνικού πολιτικού συστήματος: «αιώνιοι εκλεγμένοι, που συσσωρεύουν ή εναλλάσσουν αξιώματα δημοτικά, νομαρχιακά, νομοθετικά ή υπουργικά, και συνδέονται με τον πληθυσμό χάρις στον ουσιώδη δεσμό της αντιπροσώπευσης των τοπικών συμφερόντων· κυβερνήσεις που φτιάχνουν οι ίδιες τους νόμους· [...] υπουργοί ή συνεργάτες υπουργών που βολεύονται σε δημόσιες ή οιονεί δημόσιες επιχειρήσεις· κόμματα που χρηματοδοτούνται από απάτες στις χρηματοδοτήσεις των δημοσίων έργων· επιχειρηματίες που επενδύουν κολοσσιαία ποσά στην αναζήτηση μιας εκλογικής εντολής· αφεντικά αυτοκρατοριών στον χώρο των ιδιωτικών μέσων μαζικής επικοινωνίας που οικειοποιούνται τον έλεγχο των δημόσιων μέσων επικοινωνίας, διά μέσου των δημόσιων αξιωμάτων τους».

Πολύ σημαντικός επιπλέον, τόσο θεωρητικά όσο και για την πολιτική πράξη, είναι ο τρόπος με τον οποίο ο Ρανσιέρ κατανοεί τη δημόσια σφαίρα ως «σφαίρα συνάντησης και σύγκρουσης ανάμεσα στις δύο αντίθετες λογικές, της αστυνομίας και της πολιτικής, της φυσικής διακυβέρνησης των κοινωνικών ικανοτήτων και της διακυβέρνησης του οποιουδήποτε». Ως προς το πολιτικό σκέλος της, η προσέγγιση αυτή έχει το προτέρημα πως τονίζει τη σύνδεση ανάμεσα στη δημοκρατία και στους περασμένους και τωρινούς αγώνες για τη διεύρυνση της δημόσιας σφαίρας: η διεύρυνση αυτή ήταν και είναι «μια προσπάθεια να αναγνωριστούν ως ίσοι και ως πολιτικά υποκείμενα εκείνοι τους οποίους ο νόμος του κράτους εξοβελίζει στην ιδιωτική ζωή των κατώτερων όντων· μια προσπάθεια να αναγνωριστεί ο δημόσιος χαρακτήρας τύπων χώρου και σχέσεων που είχαν αφεθεί στη διακριτική ευχέρεια της εξουσίας του πλούτου· [...] περιλαμβάνει επίσης όλους τους αγώνες για την κατάφαση του δημόσιου χαρακτήρα χώρων, σχέσεων και θεσμών

που θεωρούνται ιδιωτικοί». Όλοι αυτοί οι αγώνες φέρνουν στο προσκήνιο τη θέση ότι η δημοκρατία δεν είναι η ολιγαρχική μορφή διακυβέρνησης με την οποία πολλοί –έστω και ανομολόγητα– την ταυτίζουν, αλλά «η δράση που ακατάπαυστα αποσπά από τις ολιγαρχικές κυβερνήσεις το μονοπώλιο της δημόσιας ζωής και από τον πλούτο την παντοδυναμία πάνω στις ζωές των ανθρώπων». Οι θέσεις τούτες μπορούν να φωτίσουν τον πολιτικό χαρακτήρα του αγώνα για ένα δημόσιο και δημοκρατικό πανεπιστήμιο, που έδωσαν μαζί φοιτητές και πανεπιστημιακοί ενάντια στην αναθεώρηση του άρθρου 16, του αγώνα προκειμένου να μην περιορίζονται στην ιδιωτική σφαίρα τα δικαιώματα έκφρασης της πολιτισμικής διαφορετικότητας των κοινωνικά αδύναμων μεταναστών ή εκείνου για την οικειοποίηση των δημόσιων χώρων.

Για τους κοινωνικούς ψυχολόγους σαν και μένα, οι θέσεις του Ρανσιέρ τροφοδοτούν επίσης τους θεωρητικούς συλλογισμούς σχετικά με την κοινωνική επιρροή. Με το να θεωρεί ότι εξουσία του λαού δεν είναι η εξουσία της πλειοψηφίας αλλά η δυνατότητα του οποιουδήποτε να κυβερνήσει, ο γάλλος διανοητής επικοινωνεί τόσο με τις θεωρίες μειονοτικής επιρροής όσο και με τις ιδέες σχετικά με το πεδίο ανάπτυξης της κοινωνικής σκέψης, ένα πεδίο που προϋποθέτει την ισότητα μεταξύ των σκεπτόμενων. Βασικό ζητούμενο ώστε μια μειονότητα που προτείνει μια καινοτομία να μπορέσει να επηρεάσει είναι να καταφέρει να κάνει τους αποδέκτες του μηνύματός της να μην εστιάσουν στη δική της εικόνα αλλά στο περιεχόμενο του λόγου της και έτσι να επεξεργαστούν το νέο επιχείρημα που προτείνει. Η προσπάθεια αυτή δεν είναι απρόσκοπτη· εμποδίζεται από όσους, στο πλαίσιο της εξουσίας, επιθυμούν να αποδώσουν ψυχολογικά χαρακτηριστικά στον λόγο της μειονότητας και να τον εξοβελίσουν από τη σφαίρα της επιχειρηματολογίας. Διαβάζοντας τον Ρανσιέρ αντιλαμβάνεται κανείς ότι η προσπάθεια να αποσιωπηθεί ο λόγος της μειονότητας είναι μια

προσπάθεια να εξοβελιστεί αυτός ο λόγος από τη σφαίρα της πολιτικής, καθώς, όπως λέει στη συνέντευξη, «πολιτική είναι η ατέρμονη μάχη για να μάθουμε ποια ομιλία αναγνωρίζεται ως επιχείρημα και ποια άλλη εξομοιώνεται με το παράπονο».

Δεν υπάρχει λόγος να συνεχίσω την καταγραφή των σκέψεων που προκαλεί το βιβλίο· στη συνέντευξή του ο Ρανσιέρ αναφέρεται σε βασικές πτυχές της διανοητικής του πορείας και στα ερωτήματα που καθοδηγούν την προσέγγισή του της πολιτικής, της δημοκρατίας και της χειραφέτησης, ενώ συγχρόνως επικαιροποιεί ο ίδιος τη σκέψη του μιλώντας για τον κομμουνισμό, την ισότητα, την εκπαίδευση, τα γαλλικά κινήματα του '68, του '95 και του 2005, καθώς και για τον ελληνικό Δεκέμβρη. Θα ήθελα όμως, κλείνοντας, να χρησιμοποιήσω τις τελευταίες φράσεις του βιβλίου: η δημοκρατία «μπορεί να προκαλέσει φόβο, άρα και μίσος, σε όσους έχουν συνηθίσει να ασκούν την αυθεντία του αλάθητου της σκέψης τους. Σε εκείνους όμως που ξέρουν να μοιράζονται με τον οποιονδήποτε την ίση δύναμη της νοημοσύνης μπορεί αντιστρόφως να προκαλέσει θάρρος, συνεπώς χαρά». Θα αφιερώσω λοιπόν αυτή την επιμέλεια και το πρώτο βιβλίο της σειράς στην «Πρωτοβουλία Αριστερών Φοιτητών» στο Παρίσι του 1992-1996 και στην «Επιτροπή Πρωτοβουλίας Κατοίκων Εξαρχείων», εργαστήρια δημοκρατίας βασισμένα στην αναγνώριση της ίσης δύναμης της νοημοσύνης, που έδρασαν και δρουν για τη διεύρυνση της δημόσιας σφαίρας. Ελπίζω ότι σε αυτούς τους ανθρώπους η ανάγνωση του βιβλίου θα προκαλέσει θάρρος και χαρά.

Ξένια Χρυσοχόου
Αθήνα, Δεκέμβρης 2009

Χθες ακόμη, ο επίσημος λόγος αντιπαρέθετε τις αρετές της δημοκρατίας στη φρίκη του ολοκληρωτισμού, ενώ οι επαναστάτες αποδοκίμαζαν τις επιφάσεις της εν όνοματι μιας πραγματικής δημοκρατίας που επρόκειτο να έρθει. Η εποχή αυτή έχει πλέον παρέλθει. Ενώ ορισμένες κυβερνήσεις επιδίδονται στην εξαγωγή της δημοκρατίας με την ισχύ των όπλων, η ιντελιγκέντσιά μας δεν σταματά να ανικνεύει, σε όλες τις όψεις της δημόσιας και της ιδιωτικής ζωής, τα μοιραία συμπτώματα του «δημοκρατικού ατομικισμού» και τη λαίλαπα του «εξισωπισμού» που καταστρέφουν τις συλλογικές αξίες, σφυρηλατούν έναν νέο ολοκληρωτισμό και οδηγούν την ανθρωπότητα στην αυτοκτονία.

Για να κατανοήσουμε την ιδεολογική αυτή μεταλλαγή, δεν αρκεί να την εγγράψουμε στο παρόν της παγκόσμιας διακυβέρνησης του πλούτου. Πρέπει να αναπλεύσουμε μέχρι το πρωταρχικό σκάνδαλο που αντιπροσωπεύει η «διακυβέρνηση του λαού» και να συλλάβουμε τους περίπλοκους δεσμούς μεταξύ δημοκρατίας, πολιτικής, αβασίλευτης πολιτείας και αντιπροσώπευσης. Έτσι, είναι δυνατόν να ξαναβρούμε, πίσω από τους χλιαρούς έρωτες του παρελθόντος και τα φθονερά ξεσπάσματα του παρόντος, την πάντοτε νέα και πάντοτε απειλούμενη ανατρεπτική δύναμη της ιδέας της δημοκρατίας.

www.pediobooks.gr

ISBN 978-960-9405-19-5

9 789609 405195

Σειρά: Σύγχρονες κοινωνίες • Διεύθυνση: Ξένια Χρυσοχόου